

بسم الله الرحمن الرحيم

حقوق اسلامی

حقوق بشردوستانه بین المللی؛ رهیافتی اسلامی

سید مصطفی محقق داماد

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
وضعیت ویراست
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی
یادداشت
یادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

محقق داماد، سیدمصطفی، ۱۳۲۴ - Mohagheghzadeh, S. Mostafa

حقوق بشر دوستانه بین‌المللی؛ رهیافتی اسلامی / سیدمصطفی محمد داماد.
[ویراست ۲۲].

تهران: انتشارات سخن با همکاری مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۹۸، ۳۱۲ ص.

۹۷۸-۹۶۴-۳۷۲-۹۷۳-۸

فیبا

چاپ قبلی: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۳ (۲۰۲۲ ص).
کتابنامه: ص. ۲۹۵.

حقوق بین‌الملل بشر دوستانه

Humanitarian Law

حقوق بشر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

Islam -- Religious aspects -- Human rights

KZ۶۴۷۱

۳۴۱/۶۷

۵۶۹۷۰۳۰

انتشارات سخن

مركز نشر علوم اسلامی

حقوق بشر دوستانه بین المللی؛ روافد اسلام
(مجموعه حقوق اسلام)

تألیف: سید مصطفی محقق داماد

کاوه حسن بیگلری

گرافیکست، طراح و اجرای جلد

صدف

لیتوگرافی

آزاده

چاپ متن

۷۷۰ نسخه

تیراژ

پاییز ۱۳۹۸

چاپ اول (ویراست دوم)

تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به مترو، ریه،

ایستگاه پل رومی، پلاک ۱۷۹۰

تلفن: ۲۲۰۰۸۷۷۸ - ۲۲۶۰۶۴۱۴

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

تلفن: ۵ - ۶۶۹۵۳۸۰۴ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان ها

۵ - ۶۶۹۵۳۸۰۴

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۹
پیش‌گفتار ویراست دوم	۱۳
فصل اول: پیشینه تاریخی حقوق بشر دوستانه بین‌المللی	۱۵
۱. تدوین حقوق بشردوستانه بین‌المللی	۲۹
۲. اصول چهارگانه حقوق بشردوستانه بین‌المللی	۳۲
فصل دوم: جایگاه حقوق بشردوستانه در علم سیر اسلامی	۳۵
۱. چگونگی تدوین علم سیر یا حقوق بین‌الملل اسلامی	۴۱
۲. گزارشی اجمالی از کتاب السیر الکبیر شیبانی	۵۱
۳. علم سیر پس از شیبانی	۵۴
۴. حقوق اسیران	۶۰
۵. برده‌سازی	۶۰
فصل سوم: حقوق بشردوستانه از نظر اسلام و حقوق بین‌الملل معاصر	۶۵
۱. کلیات	۶۹
۱-۱. تعاریف	۶۹

- ۱-۲. ویژگی‌های نظام حقوقی اسلام..... ۷۱
- ۱-۳. منابع حقوق اسلام..... ۷۲
۲. مفاهیم کلی قوانین انسان‌دوستانه بین‌المللی در اسلام..... ۷۵
- ۱-۲. تخصیصات مسلحانه غیر بین‌المللی..... ۷۶
- ۲-۲. تخصیصات مسلحانه بین‌المللی..... ۸۳
۳. رفتارهای ممنوع..... ۹۷
- ۱-۲. انهدام دسته‌جمعی و سلب حق تسلیم..... ۹۷
- ۳-۳. اعمال انتقام‌جویانه..... ۱۰۱
- ۲-۳. بی‌احترامی به زخمی‌ها..... ۱۰۴
- ۳-۴. محروم کردن از آب و غذا..... ۱۰۴
- ۳-۵. انهدام ساختمان‌ها و ریشه‌کن کردن درختان..... ۱۰۶
۴. طبقات خاص تحت حمایت..... ۱۰۸
- ۴-۱. زنان و کودکان..... ۱۰۸
- ۴-۲. سال‌خوردگان..... ۱۱۲
- ۴-۳. معلولان جسمی، مجانی، بیماران و امثال آنان..... ۱۱۳
- ۴-۴. تجار و زارعین..... ۱۱۴
- ۴-۵. عابران غیر نظامی..... ۱۱۵
- ۴-۶. روحانیون یا پیشوایان دینی..... ۱۱۵
۵. استثنایها..... ۱۲۲
- ۵-۱. تترس (سوء استفاده از مصونیت غیر نظامیان)..... ۱۲۲
- ۵-۲. تترس دشمن به وسیلهٔ آسرای مسلمان..... ۱۲۴
- ۵-۳. نمایش مستهجن زنان در عرصه‌های نبرد..... ۱۲۵
۶. سلوک با آسرای جنگی..... ۱۲۷
- ۶-۱. آزاد کردن از روی عطف و رأفت..... ۱۲۹
- ۶-۲. فدیة..... ۱۳۰
- ۶-۳. اعدام اسیران..... ۱۳۱

۱۳۵	۷. استرقاق (برده‌سازی).....
۱۳۹	۷- ۱. آزادی قهری.....
۱۳۹	۷- ۲. آزادی اجباری.....
۱۴۲	۸. حقوق اسیران جنگی قبل از تعیین تکلیف.....
۱۴۳	۸- ۱. رعایت احترام اسیر و منع شکنجه او.....
۱۴۴	۸- ۲. حفظ وحدت خانوادگی اسیر.....
۱۴۴	۸- ۳. اعطای حق مکاتبه با خانواده.....
۱۴۴	۸- ۴. منع تبعیض ناروا.....
۱۴۵	۸- ۵. اعطای تبغض عادلانه.....
۱۴۵	۸- ۶. آزادی اسیر در صورت فرار.....
۱۴۶	۹. نتیجه.....
۱۴۷	فصل چهارم: مفهوم اسارت و حقوق شردوستانه.....
۱۶۷	فصل پنجم: رعایت قوانین انسان‌دوستانه بین‌المللی.....
۱۷۰	۱. جهل به مقررات.....
۱۷۴	۲. سوءظن و بدبینی.....
۱۸۰	۳. فقدان راهکارهای مؤثر برای نظارت و حقیقت‌یابی.....
۱۸۵	پیوست یکم: پرسش‌های مرکز هلال احمر ایران و پاسخ‌های نگارنده.....
۲۲۹	پیوست دوم: حق استشار در حقوق بین‌الملل اسلامی براساس کتاب و سیره نبوی.....
۲۶۹	پیوست سوم: احکام و آثار جنگ.....
۲۹۵	منابع.....

پیش گفتار

که تا ابد بریده باد نای او
گسسته و شکسته پر و پای او
کز بریده باد آشنای او
که کس امان نیابد از بلای او
وز استخوان کارگر غذای او
کجا جان بُرد ز صدمت صلائی او
به هر دلی مهابت ندای او
به هر طرب کشیده تارهای او
فتد به جان آدمی عنای او
به خلق ها گره بوی او
زمانه بی نواشدند نای او
به خون تازه گردد آسیای او
به هر دلی شرننگ جانگرای او

فغان ز جغد جنگ و مُرغوائی او
بریده باد نای او و تا ابد
ز من بریده یار^۱ آشنای من
چه باشد از بلای جنگ، صعب تر؟
شراب او ز خون مَرَد رنجبر
همی زند صلائی مرگ و نیست کس
همی دهد ندای خوف و می رسد
همی تَنَد چو دیو پای^۲ در جهان
چو خیل مور، گرد پاره شکر
به هر زمین که باد جنگ بروزد
در آن زمان که نای حرب درد مند
جهان شود چو آسیا و دم به دم
همی خزد چو ازدها و در چکد

۱. فال بد و شوم؛ به معنای نفرین هم آمده است.

۲. دیو پای: عنکبوت.

بقای غول جنگ هست درد ما فنای جنگبار گان دوی او
جهان خوران گنجبر به جنگ بر مسلط اند و رنج و ابتلای او
ز غول جنگ و جنگبارگی برتر سرشت جنگبار و بقای او
نبینی آنکه ساختند از اتم تمام تر سلیحی اذکیای او؟
نهبش ارب به کوه خار به گذرد شود دوساره کوه از التقای او
تف سموم او به دشت و در کند ز جانور تفیده تسایای او
الاحد در جنگ و جنگبارگی که آهریمن است مقتدای او^۱

جنگ واقعاً، تلخ ولی غیر قابل انکار است، نه قانون می‌پذیرد و نه پند و اندرز؛ وی آن‌می‌توان از تبعات این بلای خانمان سوز تاحد میسور کاست؟ بی‌گمان، نه! پس از است؛ ولی به قول فقیهان، ما لایدرک کُله، لا یترک کُله: آنچه وصول به حلاً اعلایش دشوار است، از تلاش به اندازه توان نباید دریغ شود. «حقوق بشر دوستانه بین‌المللی» که دارای معنا و مفهومی سوای «حقوق بشر» است، مجموعه مقررات و قوانینی است که به منظور کاستن از ضایعات و خسارات جنگ، تنظیم شده است.

اوراقی که در پیش‌روی دارید، مجموعه مقالاتی است که در مجلات مختلف دانشگاهی هرازگاه توسط نگارنده در طی چند سال منتشر شده است. نویسنده در این اثر معتقد است که اسلام دین صلح و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز است و جنگ پدیده‌ای است تحمیلی که بر سرش وقوع آن، رعایت اصول عدالت و اخلاق در رأس آموزه‌های اسلامی قرار دارد. نگارنده به هیچ وجه مدافع خشونت‌های غیرانسانی صورت گرفته در درازای تاریخ و حتی در زمان معاصر در گوشه و کنار جهان اسلام نیست

و آن‌ها را به اسلام منتسب نمی‌کند؛ چرا که جهان اسلام و تمدن اسلامی چیزی است غیر از دین اسلام؛ همان‌طور که مسیحیت متفاوت با جهان مسیحی است. هیتلر و نازی‌ها از جهان مسیحی بودند، ولی اعمال آنان را نمی‌توان به دین مسیحیت که دین عشق و محبت است، نسبت داد. هیچ‌کس اجازه ندارد اعمال جانمایی را که به مثله کردن، آتش زدن و سوزاندن زنان و کودکان دشمن در هنگام درگیری دست می‌زنند، با ادیان الهی مرتبط بداند؛ هر چند مرتکبان آن اعمال وابسته به جهان یکی از ادیان باشند. اینان اهو و امیال خود را به خدا و دین او نسبت می‌دهند و نمی‌دانند که قدس طلبی و خواسته‌های نفسانی‌شان خدای آنان شده است: **أَرَأَيْتَ إِنْ أَخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا؟**^۱ «آیا دیدی کسی را که هوا و ناس برایش را معبود خود برگزیده است؟ آیا تو می‌توانی به دفاع از او برخیزی؟»

ایام نگارش این سطور متأسفانه لحظاتی شده است که سرزمین‌های اسلامی از یک سو گرفتار اشغال ناه مشروع مدعیان دروغین دفاع از حقوق بشر شده و از سوی دیگر گروهی در پوشش مذهب مذهبی به جای دفاع از راه‌های مشروع و تمسک به قانون و رعایت عدل و انصاف و اخلاق، به اعمالی دست می‌زنند که خود آگاه یا ناخودآگاه داهری وجدان بین‌المللی را منحرف می‌کنند.

دین اسلام مجموعه‌ای برگرفته از قرآن مجید و آموزه‌های پیامبر خدا محمد (ص) است. این فرموده قرآن مجید است: **وَلَا يَجْرِمُكُمْ شَتَانُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ**^۲

۱. فرقان، ۴۳.

۲. مانند، ۸.

«دشمنی با جمعیتی شما را به گناه و ترک عدالت نکشاند. عدالت کنید که به پرهیزکاری نزدیک‌تر است و از خدا بترسید. خداوند از آنچه می‌کنید باخبر است».

و این پیام رسول‌الله (ص) است که از مولا علی (ع) برای ما به جای مانده است. آن بزرگوار در آخرین لحظات عمرشان به بستگان خود دربارهٔ بدی که او را ترور کرده و دستگیر شده بود، چنین توصیه کردند: **وَلَا تُمِثُّ بِالرَّجُلِ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ: أَيُّكُمْ وَالْمُثْلَةُ وَكَوْ بِالْكَلْبِ الْقَوِيَّةِ** «این مرد را مثله نکنید. من از رسول‌الله (ص) شنیدم که از مثله پرهیز کنید».

به امید آنکه مدن ملامار در سایهٔ تعلیمات اسلامی به دور از هرگونه خشونت، عداوت و بی‌رحمی سلوک الی الله را آرمان خود سازد.

شکفته مرز و باغ دلگشای او	که جاست روزگار صلح و ایمنی
فروغ عشق و تابش ضیای او	که جاست عهد راستی و مردمی
حیات جاودانی و صفای او	که جاست دوری و برابری
بمبای حذر بسته در فنای او	فناي جنگ خواهیم از خدا که شد
که دل ببرد سود جانفزای او	زهی کبوتر سپید آشتی

سید مصطفی محقق داماد

بهار ۱۳۸۳